

Thisted-digteren - som musikvideo

J. P. Jacobsen døde i 1885. Han er siden blevet erklæret død flere gange, men det eksklusive forfatterskab lever i bedste velgående. Thisted-digteren har haft betydning for det 20. århundredes modernisme – og er ligefrem en fortrolig i en postmoderne tid. Læs her hvorfor!

J. P. Jacobsen opnåede i sin levetid (1847-85) at få udgivet tre bøger: romanerne Fru Marie Grubbe (1876) og Niels Lyhne (1880) samt Mogens og andre noveller (1882). Forfatterskabets andre tekster, herunder arabeskerne og den øvrige lyriske digtning, blev udgivet efter hans død.

En fortælling i tekst, billeder (også levende!) om J. P. Jacobsen og Thisted på digterens tid (en digital byvandring!) er under udarbejdelse til Lokalhistorisk Arkivs hjemmeside. I denne artikel tegnes et billede af den postmoderne og tidløse digter fra Thisted, der fortsat har stor betydning ikke alene i dansk litteratur.

Verdensberømt og dog så fåmælt en lokal genklang. For de fleste hører J. P. Jacobsen ikke blandt de forfattere, de har læst inden for det sidste par uger. Alle burde dog på et eller andet tidspunkt i deres liv udsættes for Thisted-digteren.

J. P. Jacobsen er stilisten i dansk litteratur - måske den fineste. Det er de lærde så nogenlunde enige om. Hvis man vil blive ved jorden, kan man kalde ham for en fantasirig realist. Men det gør ham nu ikke nemmere at få hold på. J. P. Jacobsen er en svær digter at give sig i kast med. Han kræver sin mand eller kvinde. Og selv litteraturforskerne kan have deres hyr med de jacobsonske tekster. Det viser flere af de tolkninger, der er udgivet i årenes løb. Som en ræv har flere udgange, har J. P. Jacobsen tilsyneladende flere "budskaber" eller "løsninger" gemt i sine tekster - kunne man forledes til at tro. Hvis "budskabet" da ikke er, at teksterne ikke skal tolkes endeligt.

Det er imidlertid ikke bare "almindelige" læsere og de lærde, litteraterne, der tvinges ud i svære overvejelser, når de er kommet i gang med Thisted-digteren og resultatet af hans utrættelige omhu for at finde frem til det rette ord, den vellydende stil, og det minutiøse studium, der gik forud for udarbejdelsen og den skarpsindige analyse af hovedpersonerne. Mange af J.P. Jacobsens kolleger blev anfægtet af hans sprog og enkelte fandt ligefrem, at det i stedet for at afdække skjulte den verden, der blev skildret.

Ord og alger

J. P. Jacobsen undersøgte nærmest ordene videnskabeligt - som han i sin tid som naturforsker havde undersøgt algerne: "Man kan, naar man studerer Algerne, næsten komme til at tro, at der er en personlig Gud, der den Gang da han skabte Verden og Tingene i den, sad med et stykke Tegnepapir for sig og en blyant i Haanden og kredsede først simple Cirkler og Triangler op og så pyntede dem med Prikker og Streger, dernæst allehaande Løjerlige Figurer, som det nu faldt ham ind", forklarer J. P. Jacobsen, for hvem hvert ord tilsyneladende er som en levende organisme, hvis plads i samfundet af sætninger han studerer i forsøget på at få en anden virkelighed frem end den, vi umiddelbart har for øje.

Sådan en gang snak købte to andre "store" i dansk digtning ikke uden videre.

Martin Andersen-Nexø og Johannes V. Jensen var ligesom J. P. Jacobsen meget stilbevidste, men sammenhængssøgende på helt anden vis og for at få kontakt med den virkelighed, de ville skildre - den der lå derude i virkeligheden - måtte de på en anden måde end Thisted-digteren bevæbne sig med sproget. De måtte lade J. P. Jacobsen blive hjemme i lysthuset på havnen i Thisted og stillede spørgsmål ved den virkelighed, der kom ud af den jacobsonske undersøgelse af ordene.

Således skriver Martin Andersen-Nexø, at "Vi havde en (...) Periode for en snes Aar siden, hvor unge begavede Digtere sad og tumlede med kunstfærdige Tillægsord, og undrende Mennesker varslede om en ny æra for Digtningen. Hvor er Tillægsordene fra den Gang? og hvad er der blevet af J. P. Jacobsens Tillægsord? Det er vel dem, der nu byder os naturligt imod ved Læsningen af ham? Vil mere af hans Sprog dø - ogsaa af det, der nu virker betagende paa os? Det er ikke umuligt, for J. P. Jacobsen var Stilist, maaske den ejendommeligste, vi har haft, men Stilist! Han naaede aldrig til det Sprog, der bliver borte i Værket".

Johannes V. Jensen, en af forrige århundredes store sprogfornyere i dansk litteratur, skrev:

"Jacobsen har i de senere Aar været mig en Gru. Han har paavirket til det gode ved at berige Sproget med Dialekter. Men af Jacobsen er der kun Sproget tilbage, Poesien er borte. At beskæftige sig direkte med sit Sprog, er det samme som at se en Rude i Stedet for at se gennem den. Vi kan ikke se gennem Jacobsens rude ..."

De såkaldte modernister fra 1960'erne forstod for alvor at værdsætte stilisten og sprogeksperimentatoren J. P. Jacobsen.

Klaus Rifbjerg - også en af sprogfornyerne - erklærer ligefrem, at J. P. Jacobsen - læst i dag - er "moderne" i den tidløse betydning af ordet

Når Thisted-digterens hovedtema, psykologisk og kunstnerisk, er tingenes sammensathed, "vil man straks forstå, at han med sine afsøgninger, ikke mindst af kompleksiteten i en figur som Marie Grubbe, er på omgangshøjde med en stræben, som de fleste kunstnere kender til i dag. I modsætning til så mange andre er digteren lykkelig for at få flere svar på et enkelt spørgsmål", skriver Klaus Rifbjerg i en artikel fra 1980.

Og han konkretiserer dette: "Billedet, maleren maler, får sin dybde, ikke gennem lagene af maling eller stregernes antal, men ved de fremkaldte vibrationers tæthed hos betragteren, hans eller hendes følelse af perspektiv-rigdommen".

Jacobsen og de unge i Thisted

Man kan gøre den iagttagelse, at J. P. Jacobsens kompositionsmetode - eller mangel på komposition og sammenhæng som det hævdes - kan genfindes i de postmoderne kultfilm og ... ja, i musikvideoen!

Det var i al fald nogle af de meldinger, der kom fra gymnasieelever i Thisted og danskstuderende ved universitetet i Odense i forbindelse med et Jacobsen-seminar. Som en af dem udtrykte det:

"Hvem siger, at livet er som en dansk stil med en begyndelse, et midterstykke og en slutning, der altid hænger sammen på en logisk måde. Måske er denne sammenhæng et postulat fra de lærde og troende, et sejlivet postulat ganske vist, men måske lader vi livet glide os forbi i denne søgen efter den absolutte sammenhæng. J. P. Jacobsens fragmentariske digtning kan komme tættere på det egentlig usigelige - og dermed "sammenhængen" - end den digtning, der fremtræder som flade endimensionale rapporter over det øjeblikkeligt genkendelige ..."

Digteren er såmænd selv inde på noget lignende. I et brev til Edvard Brandes skriver han 1880 fra Thisted:

"Den virkelige Udviklingshistorie er det, der bør lægges Vægt paa nu af dem, der kan, selv med Fare for at Karaktererne skal synes at mangle Sammenhæng. I Virkeligheden er der enkelte Sider af Menneskene, der ikke hænger sammen; hvor skulde ogsaa en saa kompleks, saa mange steder fra hentet, uddannet og paavirket Ting som den aandelige Side af et Menneske, være organisk hel. Naturligvis skal der være Sammenhæng i det hele Store, men hvis Bøgerne ikke skal blive hele Conversationslexica for Menneskekundskab maa man stille Fordringer til Publikums Intelligens og ikke ængstelig og omhyggelig trække et rødt Ankertoug igjennem alle en Figurs Stadier og Phaser ..."

Når en J. P. Jacobsen-forsker forsøger at trække om ikke et ankertov så dog en linie gennem en tolkning af digtningen lyder det f. eks. sådan hos Jørn Erslev Andersen:

"Samtlige Jacobsens tekster bryder stilistisk og tematisk med gængse genrekonventioner. De er alle skrevet i en kompleks stil, der veksler mellem udsøgte, detaljerede og rigt varierede beskrivelser, ofte med impressionistisk virkning, og korte nøgterne passager ofte af resumerende art. Dertil kommer indbrud af fortællerkommentarer. Kompositionerne er springende og øjensynlig brudte. Teksterne fremstår som komponeret af sætstykker snarere end som organiske helheder".

Med andre ord – digterens egne - der er ikke lagt noget rødt ankertov ud!

Betydningen

J. P. Jacobsen døde i 1885 og er siden blevet erklæret død flere gange. Eller næsten død. Det sker hver gang, hans værker genoptrykkes. Nu er det sidste udkald, hvis ikke støvet fuldstændigt skal lægge sig over digtergraven ved Thisted Kirke og bøgerne på bibliotekets hylder.

Men J. P. Jacobsen er ikke sådan at mane i jorden.

Han genopstår hele tiden. Og nye sider af digterværket lægger sig til de allerede kendte. Netop i disse år er et større forskningsprojekt i gang. Det skal kaste nyt lys over litteraturen i slutningen af 1800-tallet - op til det dengang nye århundredskifte. Og her vil - nok en gang - en ny J. P. Jacobsen komme til syne. En digter som en af forudsætningerne for moderne europæisk litteratur.

Thisted-digteren havde stor indflydelse på andre digtere. F.eks. Rainer Maria Rilke, Thomas Mann og James Joyce. De har alle fremhævet J. P. Jacobsens betydning for deres egne banebrydende værker.

Det bliver en J. P. Jacobsen befriet for naturalismens alt for snævre rammer, vi vil få at se denne gang. Han følte sig selv spærret inde i det moderne gennembruds rækker. Så kaldte de hans digtning "sygelig" og stilen "manieret". Mens meget af dét, der blev skrevet dengang, forlængst er glemt, er det "det sygelige" og "det manierede" hos J. P. Jacobsen, der var mere moderne end det moderne gennembrud. Og som i dag viser os en J. P. Jacobsen med et sprog, der rækker langt videre end alle meninger, systemer, forklaringer og trosretninger. Til en indsigt, som kun den store digtning kan give. For dét, der er hovedtemaet i en stor del af den moderne litteratur, spørgsmålet om sammenhængen i mennesket eller fremmedgørelsen – det var hos J. P. Jacobsen, det begyndte. Og det er altsammen til stede i romanerne, novellerne, digtene og de ofte gådefulde skitser med de

mange fortolkningsmuligheder.